

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

23e jaargang nr. 1

4 januari 1970

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58 t.n.v. De Humanistische Pers

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 8,50 per jaar
Overige landen f 12,50 per jaar
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Werkende jongeren

... Wil ik dus wat bereiken later in de maatschappij, dan moet ik gaan leren, en dat moet ik 's avonds doen. Een andere mogelijkheid heb ik niet.

Want ik krijg van mijn werkgever geen vrij.
En ik moet het nog zelf bekostigen ook.

Hoe ziet in een normale week je tijdsindeling er dan ongeveer uit?

Toen ik nog studeerde, (ik ben nu geslaagd) zag mijn tijdsindeling, waarbij ik één avond in de week naar school ging, er ongeveer als volgt uit. Vrijdags 's avonds van zeven tot tien naar school. Ik kreeg huiswerk mee — nou, daar zat je ongeveer in de week achttien uur op. Dat is dus ongeveer vier avonden van vier en een half uur, of drie avonden van zes uur. Dat kan gewoon niet.

Daarbij werk je hoeveel uur in de week?

Daarbij werk ik in de week 42½ uur, als ik niet hoeft over te werken. Het is dan zo: op maandagavond ga ik beginnen met mijn huiswerk. Ik begin dan om zeven uur. Ik kom om kwart voor zes thuis. Even eten, sigaretje roken, krant lezen, dan is het zeven uur.

Is er iets interessants op de tv, dan ben je zo al weer drie kwartier, een uur, kwijt. En je gaat dan door ongeveer, tenminste ik, tot tien uur. Want je moet de volgende morgen weer op en je wilt niet te laat naar bed.

Dinsdagavond idem.

Woensdagavond idem.

Donderdagavond idem.

Wat blijft er dan van je week over. Je kunt niets aan ontspanning doen. Je kunt niks aan creativiteit doen. Je hebt geen tijd om je te verdiepen in dingen als politiek, wat sociologie betreft, wat wetenschap betreft. Je kunt nooit meer naar de t.v. kijken. En in het weekend — dan wil je ook wel eens een keer vrij wezen.
Dat heb je ook wel nodig.

Hoeveel vakantie krijg je nou per jaar?

Ik krijg zestien dagen vakantie, waarvan tien werkdagen aanéén.

En vind je het dan geen rare situatie dat leeftijdsgenoten van je die toevallig op een HBS zitten of op een MULO, dat die pakweg 8, 9 weken vakantie hebben voor veel minder uren — ik weet niet precies hoeveel, zeg dat ze dertig uur op school zitten —. En jij werkt bij elkaar 42 en 16, dat is 58 uur en jij krijgt maar twee weken vakantie.

Vind je dat niet grof onrechtvaardig en ongezonder voor iemands geestelijke en lichamelijke ontwikkeling?

„Ja, dat vind ik wel. Daar ben ik het direkt mee eens... Maar ja, wat moet je...? Wil je iets bereiken in de toekomst in de maatschappij, dan moet je gewoon gaan leren. En dan moet je gewoon andere dingen daarvoor gaan opofferen. Dat moet gewoon.

Maar je bent het wel met me eens dat als je iets bereiken wil, dan moet je je eigenlijk helemaal buiten je eigen gemeenschap plaatsen, dan moet je je helemaal afsluiten van de buitenwereld. Dan moet je in één woord hele grote offers brengen om een klein stapje omhoog te komen, terwijl anderen het veel gemakkelijker krijgen.

„Ja, en dan krijg je op een gegeven moment de conclusie dat je helemaal in elkaar klappt. En dan wil je niet meer, dan verdom je het verder.

Komt dat veel voor denk je, ken je veel van dat soort gevallen?

Nou, ik ben zelf zo'n geval. Ik ben aan een studie bezig geweest, daar stond tien maanden voor. Ik heb het af kunnen maken in twintig maanden. Door te weinig vrije tijd die je had, doordat je iedere avond achter je boeken moest gaan zitten, kon ik het op een gegeven moment niet meer bolwerken om het in tien maanden te halen. En toen moest ik er dus tien maanden bij pakken. Maar ja, tien maanden: tien maanden lesgeld, examen-geld, reisgeld, want ik moest met de trein, een kwartier reizen en dat kost ook elke week pakweg f 1,50 met stalling er bij...

Wat waren nu je kosten voor die hele cursus?

een radio-uitzending van zondag 4 januari 1970

Kalender 1970

De kalender 1970 van het
Humanistisch Verbond,
nu in geheel vernieuwde
uitvoering.

De prijs is **f 5.75**

Uw bestelling zien wij gaarne tegemoet door
storting of overschrijving van f 5,75 op post-
rekening 58 t.n.v. De Humanistische Pers
Utrecht.
In de omschrijving: Kalender 1970.

„Ik heb een totaal aan kosten gemaakt van ongeveer f 550,— in twintig maanden. En dat heb ik dus zelf moeten betalen. En daar heb ik dan niet het reisgeld e.d. bij gerekend. Dat is ook nog eens een honderd gulden, dus bij elkaar heb ik ongeveer 650 gulden aan mijn studie uitgegeven. En van mijn werkgever kreeg ik driehonderd terug. Ik ben dus in het schip gegaan voor 350 gulden. En toen ik geslaagd was kreeg ik geen loonsverhoging...

Maar je kreeg wel ander werk te doen?

„Nee, ik bleef hetzelfde werk doen. Ik kreeg geen enkele promotie, geen enkele salarisverhoging. Ik kreeg niets.
Het kostte me alleen maar 350 gulden.

Commentaar: Wanneer studenten en scholieren zich roeren, dan gaat het niet om de problemen van Hans van der Linden.
Hij behoort tot de groep die aangeduid wordt met *werkende jongeren*.

Al is hij binnen die groep een uitzondering: hij werd door thuis gestimuleerd om de MULO te volgen, zodat hij niet helemaal ongeschoold en pas op zijn zeventiende jaar hoefde te gaan werken. Hij kreeg bovendien van thuis uit belangstelling mee voor vakbondszaken en is actief voor de belangen van de werkende jongeren.

In de produktie-afdeling van de vleeswarenfabriek waar hij werkt heeft hij 50 tot 60 collega's die ook tot de jongeren gerekend worden. De meesten hebben minder kansen gehad dan hij...

Hoe ziet de dag-indeling van een jongen of meisje er uit, die op zijn vijftiende gaat werken?

„Ze beginnen 's morgens om half acht tot negen uur. Dan is een pauze tot half tien. Van half tien tot half één. Dan weer een half uur pauze tot één uur en dan werken ze tot kwart voor vijf. Dat is hun werktijd, per dag.

En wonen ze bij de fabriek in de buurt?

„Enkelen, de meesten wonen twintig kilometer van de plaats waar ze werken.

Commentaar: Dat betekent dat deze jongens en meisjes om ongeveer half zeven op moeten en 's middags om kwart voor zes weer thuis komen. Ze zijn dus een uur of elf van huis. Wanneer je hierbij optelt twee uur om te eten, zich te wassen etc. en acht uur om te slapen, dan zijn per dag 21 uur opgegaan aan het werk

en aan de noodzakelijke handelingen om de werkkraft in stand te houden.

Blijft over: 3 uur.

In dit licht is het antwoord op de vraag van Jan Jetten van het NVV niet moeilijk te geven:

„Lijkt het je dan geen bijzonder moeilijke opgave om als je elf uur van huis bent, vijf dagen per week, om dan een avond-cursus goed af te lopen terwijl je alleen maar lagere school hebt gehad? En dan had ik nog een vraag: Als die jongens nou thuis zijn en ze hebben nog tijd om iets zelf te doen — hebben ze ooit geleerd wat ze kunnen doen als ze niets te doen hebben, laat ik het zo zeggen. Dus wat jij zegt: creativiteit en zo... Ik dacht niet dat veel van die jongens tot creativiteit in staat waren: a. ze hebben het nooit geleerd en b. ze zijn doodmoe als ze thuis komen.

Commentaar: Wat voor eisen worden nu aan deze jongeren op het werk gesteld. Dezelfde als aan de ouderen?

„Over het algemeen wel. Behalve de eerste tien weken. Dan hebben ze een aanlooptijd om zich te wennen aan de produktie, aan het bedrijfsleven, aan de sociale dingen in het bedrijf, enzovoort. Dat is dus ongeveer tien weken. Ze hoeven zich dus in die aanlooptijd van tien weken niet dood te werken.

Commentaar: Van de zijde van de werkgevers wordt er vaak met nadruk op gewezen dat de meeste van deze jongeren in het leerlingstelsel zijn opgenomen. Dat betekent dat ze met behoud van salaris één dag per week naar school mogen, waar ze geschoold worden voor het specifieke werk in het eigen bedrijf. Algemene vorming is er in de praktijk nauwelijks bij. En als ze naar een andere bedrijfstak willen of moeten (bij bedrijfssluiting) overstappen, dan zijn ze weer ongeschoold.

„Je vertelde zo net over het feit dat de baas, dat die de dag dat die jongens naar school gaan doorbetaalt. Maar nou hoorde ik je aan de andere kant zeggen dat die jongens na een inwerk-periode van tien weken — dus jongens van vijftien, zestien jaar die in het leerlingstelsel zitten, dat ze dan volledig mee gaan draaien in het ritme van de lopende band. En dan laten we terzijde

de woorden

Woorden groeien mee, met de jaren worden ze zwaarder, ze raken bemanteld met onderzees gewas, mosselen, een stuk van een wrak, wieren ijl als oud mensenhaar, onrustige planthanden, verraad van bovenglans, verdronken land, algen dralend boven zwart zand.

Daarom moet ik ze altijd vertalen, loswrikken, ophalen, in ander water overdoen, uitspoelen, afkrabben en wachten wat in mijn handen achterblijft: een bloem, een geraamte, een onderaards antwoord van aarde, een laatste geglinster, een begin van brand, een glimp onderbelicht vaderland.

Gabriël Smit

Bertrand Russel

WAAROM IK GEEN CHRISTEN BEN

Het boek bevat een zorgvuldige selectie uit de rijke hoeveelheid essays, die Russel sinds zijn eerste publicatie heeft geschreven. Russel stelt in zijn geschriften de plaats van de mens in het universum aan de orde. Hij doet dit op een ironische en sprankelende wijze en bedient zich daarbij van het proza, waarom hij mede zo befaamd is geworden.

Vertaling: Paul Edwards — 268 pagina's
f 14,50

de vraag of dat gezond is of niet. Maar ze verdienen wel jeugdlonen.

En ik heb je ook horen vertellen dat er wel grote verschillen zitten tussen het volwassenenloon en het jeugdloon. Als je dan gewoon bekijkt: die jongens krijgen veel minder betaald: ze werken vier dagen van de week gewoon mee. Is het dan niet zo dat die ene dag door de baas best gemist kan worden. Is het niet zo dat hij veel meer aan die jongens verdient dan de volwassen arbeiders die een volwassen loon moeten hebben?

Dus dat houdt in dat al het geleuter over doorbetalen op schooldagen en zo, dat dat gewoon niet ter zake doende is, dat het eigenlijk de boel in de maling nemen is.

Commentaar: Waar ligt voor Jan Jetten de kern van het probleem?

„Het probleem is namelijk dit, dat de werkende jeugd een school heeft doorlopen die niet gericht is op de werkende jeugd, maar op kinderen die meer uit middelbare en hogere milieus komen. En omdat de lesstof niet aan is gepast en omdat hun woordenschat veel te klein is, kunnen ze de lessen gewoon niet volgen, niet begrijpen, en op een gegeven moment krijg je dan gewoon de situatie — omdat ze steeds teleurgesteld worden, omdat ze het niet bij kunnen houden, dat ze inderdaad een weerzin tegen school krijgen en daarom niet meer verder willen leren, ze zien dan het nut er ook niet van in.

Het is namelijk opvallend dat kinderen uit hogere milieus praktisch altijd doorleren, maar dat kinderen uit arbeidersmilieus dat bijna nooit voor elkaar krijgen.

En ik kan me toch moeilijk voorstellen dat kinderen uit arbeidersmilieus als ze geboren worden stommer zijn dan kinderen uit hogere milieus. Dat „hogere” dan tussen aanhalingstekens uiteraard.

Ik kan me dan ook niet aan de indruk onttrekken dat er in ons schoolsysteem een soort zeef zit, waardoor alleen die kinderen die toch al uit bevoorrechte milieus komen — ook materieel — er doorheen komen, maar kinderen uit lagere milieus, omdat ze een ander taalgebruik hebben, omdat ze uit een heel ander milieu komen dan ze op de school aantreffen — op de school heerst ook het milieu van de middenklasse, de onder-

wijzer is ook een heer...

Dat is het hele grote probleem. Niet die dagvoorning of scholing die die jongens zouden moeten hebben, want dat is bijspijkeren, dan ga je proberen bij te spijkeren wat in vroegere jaren hopeloos mislukt is en verpest is.

Het punt is dat je al op de kleuterschool moet proberen de kinderen die door hun taalgebruik een achterstand hebben en door geringere uitdrukkingsmogelijkheden, om dat bij te gaan werken, zo dat ze inderdaad redelijk mee kunnen komen en ook door willen leren.

Commentaar: Eind vorig jaar zijn de werken-de jongeren begonnen zich te roeren. Op 1 november demonstreerden ze — 10.000 man sterk — in Den Haag. Een aantal organisaties gaf gezamenlijk een door een anonieme werkgroep samengesteld „Zwartboek werkende jeugd” uit, waaruit we citeren:

„Er zijn 450.000 werkende jongeren van 14 tot en met 18 jaar, bijna de helft van alle jongeren. Hiervan krijgen slechts 100.000 één dag per week onderwijs. (...)

Van de jongeren die ons onderwijs elk jaar aan de maatschappij aflevert, heeft ruim 20 % niet meer dan de lagere school 30 % wel een verdere opleiding gevolgd, maar niet afgemaakt.

Dus nog steeds produceert ons onderwijsstelsel elk jaar meer dan 50 % ongeschoolden. Bovendien haalt bijna 20 % niet meer dan een diploma van het lager beroepsonderwijs.”

We zullen het komende jaar ongetwijfeld nog veel van en over de werkende jeugd horen. Al zijn de werkende jongeren — door hun geringere vormingskansen — moeilijker in staat hun eigen situatie te begrijpen en hun verlangens te formuleren dan bijvoorbeeld de studenten. En al zijn ze kwetsbaarder, omdat ze in loondienst zijn.

Een van elke twee jongens en meisjes die ons onderwijs aflevert is ongeschoold. Dat wil zeggen:

zal genoeg moeten nemen met het werk dat het minste bevrediging geeft en dat het minste oplevert

zal er weinig van merken in de eeuw van het kind te leven, behalve als consument van de teenager-industrie

zal nauwelijks de kans hebben zich te ontwikkelen tot de mondige mens, die in staat is de meest noodzakelijke informatie uit de samenleving van de jaren zeventig zinvol te verwerken.

Over de menselijke waardigheid

Een vertaling van de beroemde rede van Pico della Mirandola door dr. J. Hemelrijk.

Deze prachtige uitgave mag in geen enkele humanistische bibliotheek ontbreken

56 pagina's

f 6.90

Bestellingen door storting of overschrijving van f 6,90 op postrekening 58 t.n.v. de Humanistische Pers te Utrecht, met opgave van het bestelde.

Waaruit en van wie?

De reacties van onze lezers op de rubriek Waaruit en van wie? zijn verheugend en daarom gaan wij er ook in het nieuwe jaar mee door. Maar... we gaan het u wat moeilijker maken wat de teksten aangaat, en tegelijkertijd wat gemakkelijker om ze thuis te brengen. Het blijkt dat de lezers de meeste moeite hebben met het goed plaatsen van de dichtregels die wij tot dusver in iedere aflevering opnamen, en dat is ook begrijpelijk. Daarom zullen wij voortaan bij het citaat uit de Nederlandse poëzie u de keus geven uit drie mogelijkheden: een van de drie antwoorden die wij u voorleggen, is goed. Misschien doen wij dat in de toekomst ook wel met de prozateksten, maar voorlopig moet u nog maar even zonder geleide uw best doen. En nog iets... als u meent de goede oplossing te hebben, stuurt u hem toch wel in?

De oplossing dient te worden vermeld op een briefkaart en moet uiterlijk maandag 12 januari 1970 in ons bezit zijn. Stuurt u die briefkaart aan:

De Humanistische Pers,
Postbus 114,
Utrecht.

Onder degenen die de juiste antwoorden weten te geven, worden drie boekenbonnen van f 7,50 verloot.

En dan nu weer de vraag in welke boeken de onder nrs. 19 en 20 geplaatste fragmenten voorkomen en wie de schrijvers zijn, en welk antwoord het juiste is op de vraag wie de dichter is van de regels onder nr. 21. Misschien hebt u enige steun aan de aanwijzing, dat ditmaal alle citaten afkomstig zijn uit de jaren zestig, die wij een paar dagen geleden hebben afgesloten.

19.

Om tot een heldere voorstelling van zaken te komen, moet ik bij het begin beginnen, en het begin houdt in, dat het maken van kunst, precies als alle andere arbeid, gefinancierd moet worden. Iemand moet, gedurende de tijd die de kunstenaar aan het werk besteedt, de vaste lasten betalen. Welnu, in vroeger eeuwen werd de kunst gefinancierd door keizers, pausen, kardinalen en vorsten, hetzij incidenteel door het geven van opdrachten, hetzij permanent door de kunstenaar een geborgen positie te verschaffen aan hun hoven. Later voegden zich bij dit mecenaat nog de rijke kooplieden.

Deze vorm van financiering behoort tot het verleden. Er zijn nog steeds pausen, kardinalen, vorsten en rijke kooplieden, maar hun belangstelling voor kunst is tot vrijwel nihil gereduceerd. (Noch het Britse, noch het Nederlandse vorstenhuis — welke laatste het rijkste is ter wereld — toont enige andere dan vrijblijvende belangstelling voor kunst, en geen van beide houdt er, bij mijn weten, een hofoperagezelschap, een hoftoneelgroep, een hoforkest, of iets dergelijks, op na: de huidige symbolen van de vorst zijn poenigheid en proletendom geworden, te weten paarden, vliegtuigen, jachtpartijen en weerzinwekkende vreetfestijnen. Als dit niet verandert, en als niet de vorst, in ernst, soberheid en ingetogenheid, een voorbeeld voor de natie wil zijn, dan zal de monarchie ten ondergang gedoemd zijn (maar dit terzijde). De rijke kooplieden lichten liever de belastingdienst op door hun gelden naar geheime rekeningen in Zwitserland te doen verdwijnen, dan ooit een schilderij, sculptuur, gedicht, verhaal, toneelopvoering of muziekstuk te financieren, en doen ze dat, bij hoge uitzondering, wel, dan worden ze onmiddellijk door het vrolijke kunstenaarsvolkje als fluim of kunstluis gekwalificeerd (deze

verachting voor de man die kunst koopt, is in laatste instantie een uiting van de verachting, die de kunstenaar klaarblijkelijk jegens zichzelf koestert), welke kwalificatie iemand moeilijk kunnen aanmoedigen.

Onder de thans heersende omstandigheden is de overheid de enige instantie geworden, die op enige schaal de produktie van kunst kan financieren, en de overheid is dit dan ook, aarzelend en uiterst zuinig in het begin, later iets minder aarzelend maar nog steeds zeer zuinig, gaan doen, en wel door middel van subsidies.

20.

Hij lag languit achterover in een kuil, door strandstoelen aan het gezicht onttrokken. Hij had geslapen maar hoelang wel wist hij niet. Het was nog licht, het donker zou vandaag ineens komen, zonder noemenswaardige overgang. Het natte zand hechtte zich aan zijn kleren. Zacht viel de regen op hem neer.

Voorzichtig draaide hij het hoofd naar de zee, de kleine branding. Met zijn oor tegen de grond gedrukt volgde hij twee honden die achter elkaar aan renden. Zolang hij zich niet bewoog kon hij zich nuchter wanen.

Zand eten tot ik niet meer kan, sprak hij luid voor zich heen. Teer en ouwe planken, de hele verdomde boel. Uit. Afgelopen. Uit. Zijn hand stootte tegen iets hards dat tussen zijn gespreide benen lag. Het was een zakflacon met inlandse cognac. Hij kon het zich niet meer herinneren maar waarschijnlijk was het jatwerk, toen hij in de slijterij tegen de rekken had geleund. Hij bestastte zijn achterzak, hij bezat nog geld. Het bedrag liet hem nu onverschillig. De afdruk van een enkele gulden stelde hem voorlopig gerust. De sigaret die hij aanstak schroeide zijn keel. Hij hoestte langdurig in de ruimte waarbij de tranen in zijn ogen sprongen. Onhandig schroefde hij de dop van de flacon en trok de kurk er met zijn tanden uit. Hij bewoog zich uiterst voorzichtig. Een plotselinge beweging en zijn spieren deden tegenovergestelde dingen terwijl de horizon in een mist vervaagde en eerst langzaam weer een streep door de wereld trok.

Kom, ouwe jongen. Waarschijnlijk lig je in de hondestront. Langzaam nam hij een kleine slok, zijn maag draaide zich om en bijna braakte hij. De drank vloeide kleverig in zijn haar en over zijn borst. Overal voelde hij vieze korsten.

O God, wat walgelijk, schreeuwde hij en draaide zich radeloos om in het zand. Walijne, waar ben je! Hoe klein en nietig klonk die stem hier in deze immense verlatenheid. Hij probeerde op te springen en viel daarbij verscheidene malen. In zijn angst voor een geweldig verlies, nog niet geheel te overzien maar nu al gruwelijk definitief, gooide hij de strandstoelen om alsof het kind zich mogelijk daaronder verstopt kon hebben en schreeuwde haar naam. Het strand strekte zich aan weerszijden verlaten uit. Niemand!

21.

EEN ZIEK geweeste man in loden jas heeft net zijn eerste stappen op het kleffe gras gezet.

De vijver spartelt in de zon rondom botten de bomen uit in graden van groen.

Zo veel blad tegelijk, het duizelt hem. Krom leunt hij op zijn stok.

Handwortelbotjes. Spaakbeen, ellepijp.

Is dit gedicht van:

- a) Judith Herzberg (uit Beemdgras)
- b) Ellen Warmond (uit Warmte, een woonplaats)
- c) Jan F. de Zanger (uit Niet alleen/maar ook)?